

vervelende bijwerking. Het rukken was een ramp. Ik kreeg mijn eenogige monster niet zeilklaar, en dat is niet leuk voor het ego van een man. Het berooft je van het laatste restje eigendunk. Het spuiten ging, als het al lukte, gepaard met een vlijmende pijn. Maar ja. In tijden van nood, alleen in de winternacht, als buiten de druppels neerspatten op het dak, als je bang bent, als je voelt dat je tanden loszitten, als je niet weet hoe het verder moet en je bankrekening te wensen overlaat, als je je buitengesloten voelt – dát geschenk van de natuur heb je altijd nog tot je beschikking, en ik vind, daar mag je gebruik van maken. Appels laten we ook niet weggroten aan de boom, en laten we wel wezen, we zijn geen kinderen meer. 'Ik heb hetzelfde,' zei ik daarom. Edes wierp me een verbaasde blik toe. 'Jij? Stop jij ook van die troep in je muil?' 'Sinds kort, ja.' 'Ben je ook van het depressievige? Een jonge knul als jij? Wat is er loos?' Ik haperde en viel even stil. 'Tsja, dat snap ik zelf ook niet goed. Het leven bevalt me gewoon niet zo...' mompelde ik vaag en trok zenuwachtig aan mijn sigaret. 'Jullie artistiekere types denken te veel na,' vond Edes en tikte tegen zijn slaap. 'Hierin zitten m'n brain en het telefoonnummer van m'n vrouw. Voor de rest hoef ik niks te weten.'

Op een ochtend – het zal na een week of acht zijn geweest – zei Edes: 'Ik heb niks tegen je, persoonlijk dan, maar een vrouw is toch net effe wat lekkerder. Een vrouw ziet misschien ook ietsie meer als het op werken ankomt... En met een vrouw kan je af en toe een beetje praten hè... Zij praat over haar huisgezin, ik praat over dat van mij, gewoon effe een beetje een band opbouwen, weetjewel,' filosofeerde hij. 'Tsja,' antwoordde ik schouderophalend terwijl ik op een aftandse strijkplank in de deuropening een hawaïshirt stond te strijken, 'ik kan er weinig aan doen dat ik geen vrouw ben.' Daar was hij het mee eens.

Het gebruikelijke begin. Edes lag volkomen gevloerd op zijn rug op de bank te verkommeren, de armen onder het hoofd, het linkerbeen zo gevouwen dat de gesokte voet in de knieholte van

het andere been rustte. 'Hoe gaat het?' 'Klote,' gromde hij en schoof een Belga in zijn bek. Zijn depressiepillen sloeg nog immer niet aan, zijn pens deed pijn, hij kon niet meer slapen, zijn psycholoog was een mafkut en de hulp die de vorige week zijn huishouden had gedaan omschreef hij als een 'trut van een mokkel' en een 'slak'. Hij had echter te weinig power in zijn pleurislijer om bij de leiding te gaan klagen. Sinds de verdwijning van Dolly kreeg hij steeds andere dames over de vloer. De officiële reden was personeelsgebrek, maar ik geloofde dat niemand zin had in de vuilbekkende en sikkeneurige Edes als vaste cliënt. Ik vroeg hem of hij Dolly miste. 'Dolly? Pleur op, man. Voor geen duizend gulden moet ik die nog over de grond hebben. Die uitgenaste griet vrat op het laatst geen flikker meer uit. En ze heb nog een boel dingen meegenomen ook. Dat was een uitgekookt secreet...' Edes zweeg en wreef over de matjes in zijn buik. Hij zuchtte diep en ging overeind zitten met een uitdrukking op zijn gezicht alsof hij enorme koppijn had. Licht beschroomd vulde hij aan: 'Zie je, met die Dolly ben ik te ver gegaan... Ze heb me bevredigd... Op een keer hadden we het erover weetjewel, en toen zei ze: Meneer Edes, zal ik u dan even helpen? En toen heb ze me bevredigd... Ja, op de mannelijke manier dan...' Op welke seksuele techniek hij doelde, ontging me maar het idee was duidelijk. 'Ik had een zootje pornofilms en die hebben we bekeken. Ik zei: Dát vind ik nou lekker, en zo... Naderhand had ik spijt jongen, godverdomme! Ik had het nooit moeten doen want vanaf die tijd was zij de baas.' Edes lachte kort en vreugdeloos. 'Ik had niks meer in te brengen, ze deed waar ze zin in had. Ik heb 'r geld gegeven, ze heb de films meegenomen, en andere dingen...' 'Ik dacht dat Dolly lesbisch was.' 'Ja, bij haar mocht ik ook niks doen, neuken wilde ze niet... En het ging van kwaad tot erger... Op 't laatst deed ze geen ene vuile sodemieter meer. Dan rolden we maar een blowtje en lagen we allebei op de bank. En tegen Els de Sonnaville kon ik niks zeggen omdat er al eerder problemen waren geweest. Dan zou ik de hulp uitgedonderd

worden... Dat had Dolly piekfijn door..' Het was me niet onbekend dat de verhouding tussen cliënt en hulp door een machtsstrijd kan worden getekend, maar om die op de wijze van Dolly in je voordeel te beslechten was nog niet in me opgekomen.

Edes was naar het ziekenhuis in verband met de matjes in zijn buik. Ik haalde de sleutel bij een overbuur en wilde me net in het donkere, muf ruikende huis aan mijn taken zetten toen ik hem zijn zwarte, afgedankte barrel zag parkeren. Normaal gesproken kende ik hem in zijn huiselijke plunje, een versleten T-shirt plus spijkerbroek, sokken, haar in de war, plat op de bank. Nu liep hij rechtop, een reus van een vent, haar gepommadeerd en in slierten naar achteren gekamd, grote bril, een okerkleurig, kort leren motorjack en een bandplooibroek – op en top een hoereloper, schoot het door mijn hoofd. Eenmaal binnen nam hij zijn horizontale positie in en schoof een peuk in zijn muil. 'Hoe ging het?' 'Kut,' mompelde hij. Operatieve verwijdering van de matjes zat er niet meer in, ze waren inmiddels opgenomen door het lichaam. 'Ze bennen vastgegroeid, zegt die pleuriskikker van een dokter, aan het weefsel. Nou krijg ik een inwendig onderzoek. Daar ben ik lekker mee, vlak voor de kerst...' Ik had met hem te doen. Louter tegenslagen had hij te verwerken. Zijn vrouw, die in De Rozentuin van broekmaat 36 tot 56 was gestegen en d'r pap niet meer binnen kon houden, bleef opgewekt, maar Edes zelf was het lachen vergaan. 'Wat een leven,' zei ik lamgeslagen. 'Wat dacht je van het mijne?' beet Edes me woedend toe. 'Dat is toch kut, zwaar kut...' Ik zei niets en staaarde naar de delftsblauwe tegels van molens, het geelgerookte Hollandse rivierlandschapje in gouden lijst en de houten plaquette in de vorm van een lier met de tekst: *Van het concert des levens heeft niemand het program*. Ik werd zo langzamerhand doodziek van die spreuk. 'Zo'n inwendig onderzoek is niks geen lolletje, man...' somberde Edes. 'Eerst krijg je een goedje te drinken om je leeg te spoelen, smerig spul. Ze spuiten een zootje con-

trast in je flikker en dan mag je in je nakende niksie met twee van die verpleegstertjes in een kamer op een tafel leggen, je potten de lucht in, één steekt een vinger in je reet, en dan zo'n stuk slang... Dan gaan ze lucht pompen weetjewel, recht je darmen in. Het is de enige plek waar je scheten mag laten. Kom meneer Edes, winden laten, winden laten...' Hij haalde zijn tong door zijn wang en spoog een spritskruimel weg. 'Weet je wat het is? Als ik leg heb ik er geen last van, maar als ik effe ga zitten, dan is die pens keihard, dat komt, dat drukt tegen die matjes... Maar die zijn vastgegroeid... Aan de weefsels...' Ter illustratie drukte hij met de vingertoppen op de buik. 'Allemaal weefsels...'

In geen maanden had ik iets van Gordana gehoord maar ineens ontving ik weer een brief, ditmaal verzonden vanuit Dusanbe, de hoofdstad van de islamitische bergstaat Tadzjikistan. Wat deed ze daar in jezusnaam? Hoe zat het met haar verlamde moeder? Of de brief, die slechts één kantje besloeg en als de datering klopte bijna twee maanden over de reis had gedaan, mijn nieuwsgierigheid in alle opzichten zou kunnen bevredigen, betwijfelde ik. 's Nachts in bed, stukken chocoladeletter vermalend, dacht ik na over de mysteries van de liefde. En over mijn schilderijen, en over de toekomst. Allerlei plannen, dromen en verlangens vermengden zich tot één roesachtige gedachtekolk. Op en rondom het bed, en in de rest van het huis, woedde een strijd op leven en dood tussen Willy en een vijandin, en dat werd een heksenketel. De jaren dat Willy het dak en de omliggende balkons beheerste, waren voorbij. Zelfs in huis kon ze het niet meer zonder mijn hulp af. Worstelend met dekens, kussens en gordijnen werkte ik de indringster naar buiten en sloot de balkondeuren.

'Ik voel me begodverdommerd,' steunde Edes, het hoofd in de handen, de harige onderarmen geleund op de salontafel. 'Gisternacht had ik weer zo'n harde pens. Toen heb ik wat van die lactulosietroep ingenomen, zo uit de fles. Vanaf vijven ben ik

aan de leegloop, allemaal krampen in m'n pens...' Hij gaf een demonstratie. Een woeste spastische beweging voer vanaf zijn buik door zijn hele lichaam. Als een dodelijk gewonde zeeke rolde hij over de bank en maakte braakgeluiden. 'Vijf keer moest ik op en neer hollen naar het schijthuis. Het begon met een zootje scheten... En toen, het was net de brandweer, het spoot eruit. En nog kotsen ook. Maar nou ben ik leeg... Wel pijn in m'n reet...' Desondanks bereidde hij zich voor op de middag met zijn vrouw. Want al voelde hij zich nog zo belazerstraald, toch ging hij elke dag naar De Rozentuin en zijn trouw vervulde me wel met enig ontzag. Hij bleef zich tegen de aan minachting grenzende onverschilligheid van het personeel verzetten. Dan weer had mevrouw Edes drie uur in een takeltoestel gehangen, dan weer bleek ze niets te eten hebben gehad omdat er geen tijd was haar pap te voeren, of had ze de hele ochtend met een schoot vol kots gezeten. Edes was een vechter (en als je hem zo beluisterde maakte hij zich volkomen terecht druk), maar een vechter met handicaps. 'Ik ben een beetje grof in m'n muil,' moest hij ook zelf toegeven. Regelmatig werd hij op het matje geroepen door de directrice. Maar het ging steeds net goed, zonder dat er overigens iets wezenlijks verbeterde in het tehuis. 'Ze behandelen de oudjes als vuil. Ze laten ze op bed liggen, ze krijgen nog geeneens te drinken. Als je door de gangen loopt, je wordt gek van het geschreeuw van de mensen. Ik zeg tegen zo'n negerin: Ben je doof soms? Die vrouw heb hulp nodig, ze mot naar de plee. Zij zegt: Die mevrouw krijst de hele dag om hulp, we hebben nu pauze. De laatste mode daaro is vlechtjes in elkaars haar te strikken. Je ziet ze zitten daar bij de keuken, en maar vlechtjes strikken. Die asbak staat boordevol. Ik zeg nog een keer: Mot je dat wijf niet effe op de wc helpen? Die schijt anders in d'r stoel. Wat denk je dat dat is, een bonk vuil? Dat is godverdomme een méns!'

Om zich te ontspannen viste Edes nu en dan, en onderhield hij contact met een maat die in Oost woonde en ook Thuiszorg

genoot. De twee kenden elkaar van jaren her. Maar het ging niet best met Edes' vriend sinds bij hem de ziekte van Blechner was geconstateerd, een afschuwelijke verlamningskwaal zonder remedie. Als wanhoopsdaad had hij geprobeerd zich voor de kop te schieten. Hij had zijn slaap echter gemist en slechts een oog verloren. Zijn wanhoop weerhield hem niet van frivoliteiten met zijn hulp. 'Hij neukt dat wijf bij het leven,' vertelde Edes terneergeslagen. 'Zij heb een rotleven bij d'r vent, als die 's avonds weg is voor de continudienst zit ze bij m'n maat. Ja, al heb-ie de ziekte van Blechner, het blijft een geile beer...'

Driemaal raden wie van mijn cliënten op tweede kerstdag zes uur lang in een politiecel doorbracht. Edes, wie anders. Toen ik bij zijn huis arriveerde, viel het me op dat de invalidenplek leeg was. 'Waar is uw kar?' vroeg ik. Hij zuchtte diep. 'Weg. In beslag genomen door de smerissen.' Ze hadden hem dwars door de stad in een busje gevolgd en toen aangehouden. De Opel was in orde bevonden, maar dat gold niet voor de papieren. 'Ik had die wagen nooit op m'n naam moeten laten staan,' legde Edes aangeslagen uit. 'Zie je, die smerissen hebben in zo'n busje een computer, en daar kunnen ze alles op zien. 't Is gewoon een rage voor ze, ze tikken je nummer in en meteen weten ze, die heb geen bevoegdheid tot rijden...' Edes had zich na het passeren van zijn zeventigste verjaardag niet bekommerd om het halen van het 'ouwelullen-rijbewijs'. Of eigenlijk was het zo dat de keuringsarts hem indertijd verboden had het stuurwiel nog langer te hanteren, vanwege de waslijst aan medicijnen die hij elke dag moest slikken. Edes' protest – 'Ik slik die rijonbekwame pillen pas tegen de avond' – had geen weerklank gevonden en vanaf die tijd waren zijn tochten naar De Rozentuin, zijn visstek en zijn maat met de ziekte van Blechner illegaal. Tot overmaat van ramp hadden de agenten, die de hele auto hadden doorzocht, in het handschoenenpak een klungelig vervalst rijbewijs aangetroffen dat had toebehoord aan een andere maat, die in-

middels was overleden. Edes had de pasfoto verwisseld en de naam vervangen door de zijne. 'Door dat geintje mot ik ook nog voorkomen voor valsheid in geschrifte... Vijfhonderd piek heb ik als de godverdomme motten overmaken. Maar ik kan ook gevangenis krijgen, of een werkstraf. Het is een zwaar delict, zei die pleurisdieder.' Samen lachten we over de mogelijkheid van een taakstraf bij Thuiszorg. 'Effe zo'n oud wijf van de pot rukken,' mijmerde hij, 'op m'n fietsie langs die vieze dweilen voor wat kousen aan te trekken...' Hij rochelde als een boze dinosaurus. 'Ik mis m'n wagen. Ik heb de hele nacht geen oog dichtgedaan. Telkens als ik die lege plek voor m'n huis zie, springen de tranen me in de reet... Nou, als ik mot voorkomen, dan zeg ik tegen die rechter: Hoor 's effe, edelachtbare, ik heb eenenvijftig jaar rijervaring en ik mot elke dag naar m'n vrouw in De Rozentuin. Een beetje zielig doen, weetjewel... En dan heb ik vorige week ook nog woorden gehad met Katja. Ze wou me opeens van voren niet meer wassen. M'n lul, weet je, de kop, dat velletje... Ik zeg Katja, als ik me eigen niet vast kan houden, pleur ik om. Maar zij zegt: Nee, meneer Edes, uw voorruit moet u zelf doen. Daar ben ik mooi klaar mee...' Edes was door dit alles zo van streek dat hij geen boodschappenlijst kon opstellen. 'Doe jij maar. Ik heb heel geen capaciteiten... En haal bij de sigarettenboer een slof Belga en een zootje strippenkaarten...'

Een paar dagen later viel mijn oog tijdens het verschonen van de kattenbak op de pagina 'buurtnieuws' van het stadsblad. Het artikel 'Drukke kerst voor Amsterdamse politie. Chauffeur zonder rijbewijs na eenenvijftig jaar het haasje' wekte onmiddellijk mijn nieuwsgierigheid. 'Van onze stadsredactie (alsof er een buitenlandredactie was). De politie heeft tweede kerstdag op de Oostenburgergracht een eenenzeventigjarige automobilist aangehouden die niet bleek te beschikken over een rijbewijs. De agenten zetten grote ogen op toen de man vertelde eenenvijftig jaar auto te rijden zonder daartoe te zijn bevoegd. Hij was nooit eerder gecontroleerd. Tussen de documenten van de clandest-

tiene chauffeur trof de politie een vervalst rijbewijs aan. De auto is in beslag genomen. De man heeft proces-verbaal gekregen.' Hij had dus nooit een rijbewijs gehad. Edes steeg nog verder in mijn achting.

Het bord van de invalidenparkeerplaats in de Granaatstraat was afgedekt met een wapperende vuilniszak. Ik trof Edes rommelend met autopapieren in het schemerdonker van de huiskamer. Hij stamelde: 'Klote... klote,' en rolde op de bank. De blote onderkant van zijn buik onder een Noorse trui met kabels lichtte witjes op. 'Een gelukkig nieuwjaar.' Je moet wat, het was nog wel een nieuw millennium. 'De beste wensen jongen.' Zijn aanhouding door de politie had niet slechts het stadsblad gehaald, het was zelfs op de Duitse televisie geweest. Familie in Bremen had onmiddellijk gedacht: dat moet Wim zijn en ze hadden hem gebeld. Edes' fifteen minutes of fame. Het vervalste rijbewijs, dat aan zijn schoonvader had toebehoord en dus niet aan een maat, zou op initiatief van zijn vrouw zijn vervalst. Hij deed haar lieve hoge stemmetje na: 'Pap, vader is dood en nu heb ik hier zijn rijbewijs. Ach man, ik ben vijf keer gestraald,' brulde hij. 'Daarna dacht ik: krijg de pleuris. Ik heb dat rijbewijs heel nooit gebruikt, ik deed het alleen in dat mapje om het een beetje te laten zien, weetjewel, dat groene papiertje.' 'Jaja, voor de show, bedoelt u?' 'Ja, precies, een beetje showen... Als ze dat zagen, zeiden ze gewoon: Rijdt u maar door, meneer. Ik had net zevenhonderd piekies tegen dat Ascona'tje angerot om 'm door de APK te krijgen. Vloerplaten, een bumpertje, stuurkogels, schokbrekers... Nee, die wagen krijg ik niet meer terug, dat kan ik vergeten. Bij de garage zeiden ze: Man, die smerissen van Verkeer boren gewoon een zootje gaten door de vloer. Om 'm van de weg te krijgen, snap je. Toch kost dat kutgeintje me een kleine duizend ballen.' *De Telegraaf* had gebeld voor een interview. Hij voelde een zekere trots: 'Ik heb Justitie eenenvijftig jaar in de zeik genomen. Ik zeg alleen wel tegen die krantenjongens als ze komen: Niet filmen.' Een paar dagen later bleek het inter-

view door *De Telegraaf* weer afgeblazen. De redactie had het delict bij nader inzien te ernstig gevonden om aan het artikel, zoals Edes aanvankelijk bedongen had, een actie te verbinden om geld in te zamelen voor de aanschaf van een Canta-invalidervoertuig. Edes ging nu, hijgend en puffend, per fiets naar het Victorieplein om daar de bus richting De Rozentuin te nemen, een tocht van drie kwartier. 'Die 169 draait door alle steden en gehuchten,' klaagde hij, 'waar ik in m'n Opeltje tien minuten over deed... Maar ik mot me erbij neerleggen. Het is kut, ik heb nauwelijks gevreten van ellende, ik kon niks door m'n strot douwen, kijk maar in de koelkast, alles staat er nog... Eenenvijftig jaar, stel je voor man, eenenvijftig jaar heb ik gereden en nooit één aanrijding, nooit zo'n poppetje ondersteboven gekegeld... Het blijft natuurlijk kut, zwaar kut...' 'Edelachtbare, die vervalsing heb geen rechtsgeldigheid. Ziet u, ik heb 'm nooit gesigneerd. Bovendien was-ie verlopen. Dat rijbewijs was van mijn schoonvader maar die is al twaalf jaar dood. Dat fotootje zat er los opgeplakt, omdat ik de nietjes er niet goed uit en weer terug in kreeg, maar ik heb 'm nooit gebruikt. Gewoon een speelsigheidje, dat valt bij mij niet onder valsheid in geschrifte. Ik heb straf genoeg gehad. Ze hebben me behandeld als een crimineel. Zes uur heb ik in zo'n klein klotehokje gezeten, veters eruit, zakken leeg, niks te drinken, op tweede kerstdag... Nou ben ik m'n wagen kwijt, en m'n viskist en hengels. Als ik m'n eigendommen niet terugkrijg, dien ik een schadevergoeding in. Ik heb eenenvijftig jaar schadeloos gereden, daarvoor staat die werkstraf, maar wat kan ik nou dóen man? Ik ben eenenzeventig, heb stoornissen, nauwelijks capaciteiten. Op de fiets flikker ik ieder moment om – van de week pleur ik zo tegen een bus aan. Ik ben een gevaar op de weg... Ik ga zelf naar de godverdomme...' Edes bereidde zijn pleidooi hardop voor in de bedompte woonkamer. 'Ik mot voorkomen op m'n vrouws verjaardag,' mompelde hij.

De wc stonk verschrikkelijk. Edes had gisteravond laat de fles lactulose aan de lippen gezet. 'Ongelofelijk man, het was net

een spuitmachine. Wháááh! Eén keer haalde ik het schijthuis bijna niet. Net op tijd ga ik neer maar evengoed heel de klededer d'roverheen geknald. Op me knieën heb ik zelf het ergste al schoongemaakt...'

Even later lag hij opgerold als een enorme marmot op de bank te snurken. Ik wijdde me aan de wc en peinsde over Gordana. De vertaling van de brief uit Tadzjikistan had inderdaad nauwelijks inzicht verschaft in haar beweegredenen om Froenze te verlaten. In Dusjanbe logeerde ze bij 'vrienden.' Ze zou aan de lokale universiteit gaan studeren. Welk vak ze had gekozen, liet ze in het midden. Ik hoopte een spoedcursus Engels voor beginners. De brief maakte een betrekkelijk vrolijke, maar ook een beetje lukrake indruk. De Poolse vrouw die hem voor me vertaalde, had de grootste moeite de tekst te ontcijferen. Gordana beweerde dat ze me al twee eerdere brieven had geschreven. Mogelijk waren ze onderschept door moslimstrijders met lange, zwarte baarden en handkarren gevuld met balen Afghaanse hasj op koude, hooggelegen bergpassen. Ze sloot af met het bekende 'Покá, твоя Ѓордана' ofte wel: 'Tot zo, jouw Gordana.'

Toen ik de boodschappen uitpakte en de bekers rijstevla en de kant-en-klaarmaaltijden op volgorde van vervaldatum in de koelkast legde, verliet de vrouw van stichting Tot&Met die bij Edes op bezoek was geweest haastig en zonder te groeten het huis. 'Kutwijf,' hoorde ik Edes uitbarsten. Tot&Met leent hulpmiddelen uit, postoele, rollators, krukken en wat zieken en zwakken nog meer nodig hebben. De stichting opereert traag en de beste strategie is de huisarts laten bellen. Edes, die snakte naar een rode Canta XL invalidenwagen op tweetakts brommormotor, had dit scherp ingezien en zijn clown overreed om de aanvraag voor het pausmobieltje kracht bij te zetten. Dat had werkelijk tot een verbazingwekkend snel bezoek van het kutwijf geleid. 'Het nieuwe vreten ligt in de koelkast,' zei ik en liep de kamer in met de kassabon. Edes leek gedesillusionneerd.

‘Whaaah. Kanker... Zegt die mafkut inene: Meneer, ik heb een nare mededeling voor u, u komt niet in aanmerking voor zo’n gesloten wagentje.’ Het verbaasde me, Edes had me bij uitstek een kanshebber geleken, maar volgens de vrouw was Edes te gezond voor een Canta XL met een nieuwwaarde van tweeëntwintig ruggen. Ze wilde hem hooguit een taxivergoeding van twaalfhonderd jaarlijks toekennen. Edes te gezond? Een hiv-besmette man bij wie ik werkte, stukken jonger en tien keer zo vitaal als Edes, had wel een wagentje gekregen. Toen ik later met deze persoon sprak, opperde hij dat Tot&Met aids misschien ‘zielig’ vond. Ik vermoedde ook dat iets aan Edes’ zelfpresentatie zijn kansen had verkleind. Hij had alleen wat rook in dat mens d’r gezicht geblazen en niets geoffreerd. De vrouw had zelf een paar lampen moeten ontsteken om de etiketten op de medicijn dozen te kunnen lezen. Teleurgesteld hingen we tegenover elkaar, ieder op zijn eigen bank. Ik wist niet wat ik moest zeggen. ‘Ze laten me de moord steken, daar ben ik lekker mee.’ Even vreesde ik dat hij zou gaan huilen. ‘Weet je wat het is, Bonne, dat zei Katja ook al, ze zei: U ziet er nog stoer uit. Ja, ik lijk stoer, grote bek, maar...’ Hij maakte zijn zin niet af. Ik heb ook gevoelens, raadde ik het vervolg.

‘Hoe was de zitting?’ ‘Argh, vieze vuile kutzooi...’ De rechtbank had eenenvijftig jaar een ‘heel langdurende periode’ gevonden maar aangezien het dossier spoorloos verdwenen bleek, had de rechter geen uitspraak kunnen doen. ‘Ik zei: Edelachtbare, elk weekend liet ik haar zoon haar ophalen om haar naar huis te brengen, zodat dat mensje effetjes gelukkig kon wezen, in d’r eigen huissie, met d’r eigen man... Gewoon dat mens effetjes een beetje gelukkig maken, dáárvoor hadden we die wagen nodig.’ Edes zweeg even. ‘Ja, je liegt de hele teringbende bij elkaar om die rechters op de ziel te trappen...’ De rechter was genegen geweest hem de auto terug te geven en die valsheid in geschrifte te laten zitten, op grond van het logische argument van Edes dat hij het ouwelullenrijbewijs nooit gesigneerd had. Maar vanwe-

ge de verdwijning van het dossier konden er geen spijkers met koppen worden geslagen. Pas weken later dook het dossier weer op in het paleis van Justitie. Met ongunstig resultaat. Had de officier aanvankelijk seponering overwogen, de inhoud van het dossier had haar opstelling tegenover de verdachte verhard. De teruggave van de auto stond opnieuw ter discussie. Edes brulde: ‘Van mij kan ze die wagen in d’r reet steken, als het gat groot genoeg is, gaat het net.’ Hij wilde zijn Opel helemaal niet meer terug. Het zou hem alleen maar geld kosten om het ding voor de deur te hebben staan en hij mocht hem toch niet gebruiken. Al met al liep de affaire met een sisser af. Hij raakte zijn auto kwijt, maar kreeg zijn viskist en zijn gevarendriehoek terug.

Wel, wel, weer een brief uit het vertrouwde Kirgizië. Het verblijf in Tadzjikistan was kennelijk niet bevallen. Mijn Poolse vertaalster had ditmaal zo mogelijk nog meer moeite wijs te worden uit de korte, handgeschreven tekst. Ze brouwde er dit van: ‘Beste Bonne, haar moeder is gestorven, op twintig januari, en ze voelt zich ontzettend slecht. Daarom heeft ze lang niet geschreven. Ze zegt dat ze nergens meer heen zal gaan. Dat ze werkt, en dat ze last van een hartkwaal heeft en ziek is. Haar moeder was pas vijfenveertig jaar oud. Ze voelt zich zwaar, ligt constant in bed omdat ze niet lang kan zitten. Vandaar het slordige handschrift. Alsjeblieft, schrijf me, ik zal wachten. Schrijf hoe het met je gaat, hoe je het doet in je werk. Ik wacht, tot zo, jouw Gordana.’ Deze noodkreet bracht me danig van streek. Ik stopte een klein bedrag aan dollars die ik nog had liggen in een envelop en schreef op een condoléancekaart wat zinnetje over uit *Wat & Hoe in het Russisch*. Het zou haar nauwelijks baten, maar omdat ik geen filantropische stichting ben, kon ik niet meer uitrichten. In het holst van de nacht sprong ik uit bed en rende mijn atelier in. In een woedende bui greep ik een doek waar ik niet tevreden over was en rotte het op de ezel. Buiten stormde het. Met mijn handen schraapte ik papperige resten olieverf van het palet en

smeerde ze uit tot een brij. Met een grote kwast tekende ik er een primitieve voorstelling in van een mens in nood en een andere mens die wel druk beweegt maar feitelijk weinig kan uitrusten. Ik noemde het schilderij *Brandbrief uit Froenze*.

In redelijk lenteweer fietste ik met doffe kop naar de Graanaatstraat. De deur stond los. 'Goedemorgen. Ik ben het,' riep ik vanuit de hal. 'Wat een kut...' antwoordde Edes. 'Die griet heb m'n kachel verrot. Het hele weekend met die pleurisstorm lig ik af te sterven van de kou in m'n hok. Wat een teringzooi...' De studente die de laatste weken zijn hol uitmestte, de streng gereformeerde, met eczeem overdekte Linda had met behulp van de stofzuiger getracht de haard te reinigen. 'Ze heb zitten poeren met de steel achter de kachel. Daarbij heb ze iets geraakt en nou is de thermostaat naar de kloten.' Edes kon wel zien dat ik ook niet in topconditie was. 'Pers effe een zootje sinaasappels uit, ook voor jezelf. Vitamientjes hè? Je ziet er een beetje schraal uit.' Na de boodschappen maande hij me te gaan zitten. 'Doe rustig aan, het is maandagochtend, wat kan jou het godverdommen.' Terwijl ik een kopje thee naar binnen werkte, vertelde Edes dat Tot&Met hem nog eens telefonisch benaderd had met het aanbod van de taxivergoeding. Hij had geweigerd. Hij hoefde geen geld, hij wilde een gesloten wagentje. Zijn fiets was stuk, hij had weer ruzie in De Rozentuin gehad ('Dat je je taken doet kan best zijn maar ik moet jou gewoon niet'), en Katja had zonder iets te zeggen het douchen doorgeschoven naar een collega. Het beeld van voortdurende tegenslag was niet nieuw. Het breidde zich eerder uit. Edes maakte melding van pijn in de linkerarm. Zijn clown had hem opgedragen zijn rikketik te laten onderzoeken in het ziekenhuis. 'Waarom gaat u dan niet?' 'Ik heb geen zin,' antwoordde hij levensmoe. Ik probeerde hem duidelijk te maken dat ik het jammer zou vinden als hij naar God zou gaan. Hij waardeerde mijn bliken van sympathie en grapte bij het afscheid: 'Als ik bij Hein ben, zal ik Thuiszorg een kaartje sturen...'

Ondertussen knapte Linda wel systematisch zijn hok op. Zo had ze de boeken op kleur gelegd. 'Linda Bok doet alles!' was haar lijfspreuk en Edes zei het haar na. Het vloeken was het enige punt van wrijving tussen Linda en Edes. Ze had hem gesmeekt het in haar bijzijn te laten, maar dat had een averechtse uitwerking. 'Een beetje geinen weetjewel. Maar volgende maand gaat Linda statie lopen,' zei hij, 's kijken wat we dan weer over de vloer krijgen in m'n hok. Het zal me wat wezen... Godverdomme...' Vervolgens repte hij van een pleurisgeintje met ene Wu, een Chinese medepatiënt van zijn vrouw. Op een nacht was Wu op heterdaad betrapt toen hij de borsten van mevrouw Edes bevoelde. De politie was erbij gehaald omdat het niet zijn eerste overtreding was geweest. Dader en slachtoffer konden beiden niet praten, alleen in allerlei toonaarden *oehoehoe* schreeuwen, wat Edes met schuddende kop treffend imiteerde. Tegen de agenten had Edes uitgeroepen: 'Als jullie dat allang weten, waarom sturen jullie dan niet effe een temeietje naar die Chinees? Die gast is gewoon seksueel gefrustreerd.' Daarna was hij in de eetzaal op Wu afgestapt: 'Jij aan tietten van mijn vrouw komen, ik jouw kop van romp rammen. Begrepen?' Altijd een lekker begin van de week, Edes. Met slaperige kop toog ik naar de supermarkt en de apotheek om een paar liter lactulose te halen. Toen ik terugkwam herkende ik van verre een brandweerde Canta XL op de invalidenplaats voor Edes' deur. Ongelovig trad ik op het voertuig toe. Even dacht ik aan een wonder. Maar toen ik het huis betrad en de boodschappen naar de keuken bracht, hoorde ik dat Edes bezoek had. Op de bank tegenover de zijne zat een magere man met een ooglap. 'Dat is Bonne, m'n hulp,' zei Edes. 'Arie Slog,' mompelde de vent en deed alsof hij mijn hand niet zag. Het was de maat met de ziekte van Blechner. Na de mislukte zelfmoordpoging had hij wel een Canta XL gekregen van Tot&Met. Arie rookte stevig, zijn donkergrijze snor en kuif vertoonden een lichte, okeren baan. Het doel van zijn bezoek werd me snel duidelijk. Arie kende via via een kerel

die in een schuur een zootje pausmobieltjes had staan. Volgens Arie haalde hij ze uit Duitsland. Edes luisterde met belangstelling. Terwijl ik geknield voor de toiletpot de opgedroogde diarreespetters van de afgelopen week van het porselein, de tegels en de stortbak verwijderde, beraamden hij en zijn maat plannen om de handelaar te benaderen. Ze besloten er samen heen te gaan, in Aries wagentje.

De expeditie werd geen succes. 'Een donkere lul van een klootzak, behangen met Surinaams koper' ('goud aan zijn klauwen, bedels om zijn armen en gouden tanden in zijn smoel') had hen ergens in de buurt van Mijdrecht opgewacht, maar het tafereel in de schuur had de autoliefhebbers de lust tot lachen al meteen ontnomen. 'Het ene wagentje had een kapot bumpertje, het andere een scheef achterlampje. De portieren hingen los, spiegeltje eraf, deuken in de kap. Ik zeg tegen die gozer: Wat is dit nou voor toringzooi? Die wagentjes bennen allemaal in de kreukels, dat is toch andermans armoed...' Na lang onderhandelen had de dealer Edes een proefrit aangeboden maar omdat hij Arie niet alleen bij de stalling wilde achterlaten, had hij zijn vrouw gesommeerd met Edes een rondje te maken. 'Komt er een dik, zwart mokkel binnen... Een reet, die meid kwam amper vooruit... Sheila heette ze. En dat wijf pleurt zo aan de andere kant naast me neer op dat bankje, die duwt me zowat klem met d'r togus. Die negerin had een stel poten, net een olifant, en ze droeg een legging, weetjewel, van die dunne stof... Je kon zo d'r dot zien zitten en ze róók, man! Ze had gewoon een soortement parfum over d'r flikker gemieterd. We zitten daar, zij rijdt, en ik voel d'r warme lichaam zo van d'r heup door me heen gaan... Dat ik denk, krijg nou de tyfus, ik krijg me toch een stijve, in dat wagentje... Je maakt wat mee...' Zo te horen was de slappe slurvenziekte over. Ondanks de erotische ervaring was Edes niet tot aankoop overgegaan. 'Ben je nou helemaal lijp?' had Edes uitgeroepen. 'Vijftienduizend voor zo'n kutkarretje?' De dealer had de schouders opgehaald en het tweetal van zijn erf gezet.

De afscheidsreceptie van Els de Sonnaville op het hoofdkantoor in de Vermeerstraat had alles in zich voor een gezellige bijeenkomst. Overal stonden papieren bordjes met gezonde hapjes, zoals minstronken bloemkool, wortels met dipsaus en stukjes bleekselderij. Toch overheerste een stemming van verlies en van een licht onbehagen met betrekking tot de toekomst. Els de Sonnaville hadden we altijd voor de volle honderd procent vertrouwd, van Hegge, de kale, twee meter lange, in leren broek met vetersluiting geklede manager die voor haar in de plaats kwam, waren we niet zeker. Het feit dat hij in de weekenden 'trainingen' gaf, nam ons niet voor hem in, evenmin als de ingestudeerde zinnnetjes waarin hij grossierde, zoals 'Zonder dwarsliggers rijden geen treinen'. Voor de volgende week had hij alvast een drie uur durend 'werkoverleg' vastgesteld, dat gewijd zou worden aan het thema *Stilstaan bij bewegen*, in het kader van zijn voorjaarsoffensief tegen het uitzinnige ziekteverzuim. Zelf bestreed hij zijn maagklachten met dieetvoeding, waar hij ons op het werkoverleg van alles over vertelde. Hegge had een geheel andere stijl van leiding geven dan De Sonnaville, bij hem was het alsof de hulpen in de klas zaten. In rap tempo verdwenen diverse werknemers uit het zicht. 'Sonja gaat een traject in. Er wordt voor haar gezocht naar een andere functie-invulling elders binnen Thuiszorg Amsterdam.' De term T.A. deed haar intrede. 'Dit zijn de uitdraaien van het ziekteverzuim binnen T.A. van de afgelopen drie periodes.' T.A. – het klonk flitsend, als de naam van een vliegtuigmaatschappij. 'Tafels zijn barrières, grenzen, afstand. Tafels zijn veiligheid. Weg met tafels.' Hegge legde uit waarom de in de ruime kantine van het Thuiszorgkantoor verzamelde hulpen van de huishoudteams 8076, 8078 en 8079 in twee lange rijen vóór de tafels zaten. Hij nam woorden als 'participatie', 'openheid' en 'interactie' in de mond. De hulpen zwegen bedrukt. Ik was de enige die kans had gezien toch plaats te nemen achter een van de opzijgeschoven tafels. Dat tekende makkelijker. Op mijn schoot lagen een fles cola, twee

blikjes kattenvoer, een halve liter gele vla, een zak goudreinetten, een pak oosters gemarineerde speklapjes en een puutje sperziebonen. Alle opgetrommelde hulpen hadden op verzoek van Hegge hun dagelijkse boodschappen meegenomen voor een volgende aflevering van het werkoverleg *Stilstaan bij bewegen*, die gewijd was aan boodschappen doen. De een had een paar blikken Bonzo hondenvoer bij zich, de ander de toebereidselen voor een simpele spaghettimaaltijd of een flesje olijfolie en een pak suiker. 'Boodschappen doen is een hot item dit jaar,' sprak Hegge. Hij wees naar een weegschaal. Hij nodigde Gijsbert uit zijn boodschappen (twee blikken bier en spullen voor chili con carne) terug in de tas te doen en het geheel te wegen. 'Kijk, dat is al bijna zes kilo,' riep Hegge uit. 'Ja, dat zijn die blikken met bonen hè,' zei Gijsbert. 'Dat doet er niet zoveel toe, Gijsbert. Waar het om gaat is dat je meer sjouwt dan je denkt.' Hegge vulde de tas bij met andere producten totdat een gewicht van tien kilo was bereikt. Hij wilde dat iedereen om de beurt de tas zou optillen om te voelen hoeveel, of hoe weinig, tien kilo weegt. 'Ik ben met de mensen van de arbo en een aantal leden van het managementteam om de tafel gaan zitten en daar is de volgende nieuwe T.A.-regel uitgerold: voortaan mogen jullie niet meer dan tien kilo boodschappen per keer halen.' 'En als ik nu tien kilo boodschappen heb en één pak crackers zonder vet, moet ik dan een tweede keer terug naar de supermarkt? Dat kost zeeën van tijd,' merkte ik op. 'Nou neem je het wel erg letterlijk, Bonne. Het gaat om het slepen met zakken aardappels, dozen bronwater en balen kattegrit. Rupert,' Hegge richtte zich tot een verlegen indiaanse man, 'ik weet – dat heb je me zelf verteld – dat jij elke week twee kratten bier voor een meneer wiens naam ik niet zal noemen koopt. Is dat zo?' Rupert kon het moeilijk ontkennen. 'Hoe neem je die mee?' wilde Hegge weten. 'Gewoon, een in elke hand.' 'Nou, dat is in ieder geval goed in zoverre dat je het gewicht verdeelt. Maar hoever is dat lopen?' 'Een meter of vijf-, zeshonderd,' schatte Rupert, 'plus de trappen,' want de

cliënt woonde op vierhoog. 'Dat kan dus niet. Geen wonder dat je last van je armen en je nek hebt. In de toekomst zal meneer zijn kratten bier moeten bestellen en laten bezorgen.' 'En wie maakt hem dat duidelijk? Het gaat al jaren zo.' 'Jij, Rupert. En als hij moeilijk doet, neem je contact op met mij of Marlies, en als hij dan nog niet wil luisteren, leg ik een huisbezoek af. T.A. laat haar werknemers niet gebruiken als, pardon Rupert, bierpaarden.' 'Ja ja,' knikte Rupert beleefd. Je kon aan zijn ogen zien dat de plannen van Hegge hem volstrekt niet bevielen. Of men zich in de praktijk van deze en andere nieuwe richtlijnen iets zou aantrekken, was trouwens zeer de vraag. Er was namelijk niemand die toezicht hield.

'Geld is net sperma. Het vliegt je zak uit,' bromde Edes terwijl hij het wisselgeld van de boodschappenvracht aanpakte en de bonnetjes verfrommelde. Hij had een domperdag. 'M'n vrouw eet nauwelijks, dat verneukt me,' gaf hij als verklaring. 'En dan die Wu...' Uit zijn mond klonk het als de naam van een verraderlijke wind in de Gobi woestijn. 'Jij nog een keer vrouw lastigvallen, ik jou kelen,' had hij hem nog eens gewaarschuwd. 'Rrroef, strot doorsnijden! Indimmen!' Een zwarte roetmop met een reet van een meter die dacht dat ze Jezus was, had hem berispt en tot kalmte gemaand. Wu was tenslotte patiënt. Hij had gezegd: 'Ik mag lijen dat jij die Wu morgen moet douchen, en dat-ie je bij je dikke togus grijpt en nooit meer loslaat – wat doe jij dan?' 'Dan geef ik hem een knal voor zijn kop,' had de vrouw geantwoord. Edes trok zijn neus op. Met de rechterhand wreef hij over zijn pens, met de linkerwijsvinger krabde hij langs zijn voortanden. Met zijn toegeknepen ogen en strakgetrokken lippen zag hij eruit als een grijnzende bouwvier.

'Ik word schijtziek van Thuiszorg. Ik word niet depressief van jullie (hij bedoelde de huishoudhulpen) maar van die douche-wijven.' En dan bedoelde Edes vooral Katja. Haar aandringen dat hij zichzelf zou douchen, speelde al langer een rol. En Katja

had altijd haast. Ze rende binnen, trok een schort en gummihandschoenen aan, riep: 'Hup! Hup! Uitkleden!' en was binnen een kwartier weer verdwenen. Thuiszorg bracht echter een uur in rekening. Dat zinde Edes niet. Hij verlangde een beetje aandacht, een klets gesprek. Katja straalde weinig warmte uit. Ze was haaiig en corrigeerde alles en iedereen. Edes wilde van d'r af. Om zijn doel te bereiken probeerde hij haar, tot dusver zonder succes, weg te jagen met seksueel getinte opmerkingen. Hij deed verslag van een gesprek na het douchen, enkele weken eerder: 'Katja, wat zie je d'r lekker uit in dat strakke rokje. Ik begin trek in je te krijgen.' 'Toe nou meneer, dat mag niet, dat weet u, daar hebben we het al eerder over gehad.' 'Nee echt, ik ben een beetje verliefd...' 'Dat zijn ongewenste intimiteiten.' 'Intemiteiten? Valt liefde onder intemiteiten? Ik mot me spulletje kwijt, ik dacht, misschien kan jij me effe helpen.' 'Nee meneer, daarvoor moet u naar de vrouwtjes gaan. Ik hou niet van neuken.' 'We kunnen ook wat anders doen...'

Ik luisterde afwezig, mijn hoofd was bij Hegge. Afgelopen week had hij Edes' huishoudhulp Linda per direct van hem afgenomen. Niet in verband met haar stage, maar omdat 'ze voortaan een dag in de week ondersteunende werkzaamheden op kantoor zou gaan verrichten'. Voor die functie had ik zelf, nota bene op aandringen van Hegge, een sollicitatiebrief verstuurd. Pikte Linda Bok mijn baantje in? Tijdens de vergadering meldde Hegge, zonder zich tot mij te wenden, dat Bonne had gesolliciteerd en dat hij nog een gesprek met hem zou voeren. Na afloop ontweek hij me. Maar Linda had Edes een vreemde loer gedraaid. Ze had voor vijftig gulden boodschappen gehaald en was daarna afgenokt om nooit meer terug te keren naar de Granaatstraat. Bij het afscheid had hij haar een geeltje van het wisselgeld gegeven, dat ze in haar zak had gestopt. 'Afijn, toen Linda weg was, denk ik, ik ga effe vast die kippenbouten en speklappen onder het vet leggen.' Dat was zijn uitdrukking voor bakken in buitengewoon veel boter. 'Ik doe die koelkast

open, is-ie helemaal leeg. D'r lei niks in. Geen kippenbouten, geen speklappen, geen pudding, nop. Ik pak de bon erbij en zie dat ze die spullen wel mooi betaald heb. Ik heb overal gezocht in de keuken, nergens iets te vinden, ook dat kaassie niet, en die aardbeitjes, waar m'n vrouw zo dol op is.' Hij klonk stomverbaasd. Blijkbaar had Linda Bok zijn eten in haar tas gestopt en mee naar huis genomen.

'Als morgen alle rokers, van China tot Luxemburg, zouden stoppen, hebben we overmorgen een Derde Wereldoorlog,' voorspelde ik. 'Wahh. Zo is het,' beaamde Edes. Hij had mot in De Rozentuin gehad, over roken op verboden gebied. 'Die gasten weten heel niet waar ze mee bezig zijn. Wat kan zo'n sigaretje schelen voor dat mensie? Ze heb al zo weinig.' Hij had wederom een waarschuwing gekregen wegens onnodig grievende en racistische uitlatingen tegen het personeel. Zijn verweer: 'Ik heb honderd procent respect voor jullie soort mensen,' had de directrice niet overtuigend in de oren geklonken. Als hij het nog eenmaal zo bont zou maken, zou hij geweerd worden uit De Rozentuin, desnoods met geweld. Maar wat veel erger was, brieste Edes, was dat zijn vrouw was uitgedroogd en dat ze ergens zeer veel pijn leed maar niet kon uitleggen waar. Hij spoelde zijn mond met een slok water en bevoelde zorgelijk zijn buik.

Die middag opende Hegge weer een vergadering op het kantoor in de Vermeerstraat: 'Eerst een mededeling. Gistermiddag heb ik met mijn collega's Gerard, Jodocus en Reinier, die sommigen van jullie ook wel kennen, een overleg gehad. We delen één kamer. Ik had aangegeven dat ik moeite had met het reilen en zeilen op onze afdeling. We hebben daar een heel open gesprek over gevoerd en daar is uitgerold dat Reinier, in goed overleg, met ingang van vandaag...' 'Ontslagen is?' giechelde Hilde. Hegge keurde haar geen blik waardig en vervolgde: '... dat Reinier met ingang van vandaag zijn functie heeft neergelegd. Ik neem voorlopig zijn taken waar. Jodocus gaat zich bezighouden met

de planning van de Rivierenbuurt, waar achterstanden zijn. Met Gerard is afgesproken dat hij uit gaat kijken naar ander werk binnen T.A. Hij neemt nu eerst vakantie. Totdat we een andere oplossing hebben bedacht, neem ik ook hun taken waar. Daaronder vallen onder meer jullie collega's van huishoudteam 8076, met wie jullie al kennis hebben kunnen maken tijdens het werkoverleg *Stilstaan bij bewegen* dat handelde over materiaalkennis. Ik speel met het idee om de teams 8076 en 8079 samen te voegen, omdat dat efficiënter voor me is en omdat jullie elkaar zo beter leren kennen.' Gemor achter de tafels. Mijn hart sprong juist op. Tijdens *Stilstaan bij bewegen* had ik ene Hester leren kennen. We hadden een praatje gemaakt. Hester lachte stralend en frunnikte aan haar donkerblonde haren. Ze leek me wel te mogen. Waarom niet eens het geluk dicht bij huis zoeken? Ik bedoel, Froenze... 'Nog een mededeling: Linda Bok, die ons één dag in de week zou gaan ondersteunen op kantoor, heeft zich ziek gemeld vanwege haar huidproblemen. Ze zal waarschijnlijk niet terugkeren naar T.A. Voortaan zal Marlies bepaalde taken die iedereen kan doen van me overnemen als bureau-assistent.' De kraaiachtige vrouw naast Hegge lachte triomfantelijk.

'Arie is dood. Hij heb zichzelf het leven benommen. Hij heb z'n eigen voor z'n porem geknald, in z'n muil, dit keer was 't raak...' Edes zuchtte en vloekte. 'Die lul kon 't niet verwerken hè.' Hij vroeg of ik voor de crematie zijn bandplooiBroek en zijn netste overhemd wilde strijken. Terwijl ik het chocoladebruine hemd met witte kraag en manchetten en op de rug een steigerend paard langzaam en zorgvuldig streek, haalde Edes herinneringen op aan zijn ongelukkige maat. De twee hadden in het verleden, vóór Edes' huwelijk, her en der geklust, in de stad, in de provincie, in Duitsland, tot in Scandinavië aan toe. Edes metselde de muurtjes, Arie rotte de tegeltjes ertegenaan. Kernwoorden uit de avonturenroman waren zuipen en de vele multimiljonairswijven die hun pad, bed en achterbank hadden

gekruist. 'Dat waren nog eens tijden, godverdomme,' brieste de metselaar, maar een schaduw op zijn gezicht zwakte de gebruikelijke branie af. Gebundelde rookpluimen spotten uit zijn neusgaten, als blauwgrijze stralen. 'Nou mot ik het helemaal in mijn eentje begaffelen.'

Ik had me al een tijd terug voorgenomen dat mocht ik ooit minder kunnen gaan werken, de maandag het eerst zou sneuvelen. Hoewel ik het inmiddels aardig met Edes kon vinden, bleef ik fantaseren over andere bezigheden dan zijn boodschappen halen en zijn chagrijn trotseren. Ik dacht aan een eitje koken voor Gordana, die met Willy op schoot stralend achter de eettafel zat. Gezellig leek me dat. Maar ik had niets meer van haar vernomen. In mijn naar olieverf ruikende woning stapelden de doeken zich hoog op. 's Nachts in bed zon ik op manieren om aan geld te komen. In de verte weerklonk de klok van de Burgemeester Tellegenstraat. Vier uur. Vijf uur. Halfzes. Willy lag naast me op een stoel te slapen, opende af en toe een oog om te zien of ik al ingedommeld was. Terwijl ik wakker lag, wist ik, pendelde Edes heen en weer tussen nest en schijthuis. Heel langzaam vulden mijn ogen zich met beelden van verre heuvellanden, panorama's zo helder en licht en zo scherp getekend als ik nooit zou kunnen schilderen.

Op mijn tandvlees reed ik Carlos een paar uur later naar de Granaatstraat, en wéér werd Edes' invalidenplek bezet door een rode Canta XL. 'Heb ik geërfd,' sprak Edes matig enthousiast. De crematie was een kutzooi geweest. Hij, de vrouw van Thuiszorg en twee of drie randfiguren hadden de plechtigheid bijgewoond. 'Nou heb ik toch mooi m'n eigen karretje. Tot&Met kan de pleuris krijgen... Arie heb 't zo gewild. Wim mot naar z'n vrouw, had-ie tegen dat mokkel van Thuiszorg gezegd, en hij heb het ook zwart op wit gezet, voor z'n dood... Zo hou ik er toch nog iets goeds aan over. Ja, zo lul je tegen je eigen hè? Het blijft natuurlijk klote, zwaar klote...' Edes rochelde en spooog in de prullenbak. 'Ik ben m'n maat kwijt. Katja zei: Dat is een

hele grote klap. Ik zeg: Wil je me niet effe troosten, ik ben heel verdrietig... Kwam ze weer met d'r intemeteiten aanzetten, ik zeg, rot toch op.'

Edes was *on the road again*. Het pausmobieltje beviel Edes redelijk goed. Het was wat langzaam, maakte een teringherrie en hobbelde nogal. 'Het is een klaarkommertje,' vond hij maar hij hoefde tenminste niet meer met de bus. 'De wegligging is niet zo bi, je mot uitkijken dat je niet kantelt bij een kuil of talud. Soms neem ik de bochten ietsje te ruim en dan schampen de banden langs de stoep of neem ik bijna een paaltje mee, vanwege dat ik niet goed kan zien door die kutmedicijnen.' Maar nu had hij veertien dagen vrij. Zijn vrouw was voor vakantie in een verpleegtehuisje in De Achterhoek. 'Ik mis m'n stuk,' mompelde hij neerslachtig, rare bewegingen met zijn kaken makend. 'Nou heb ik geen loopje meer...' Bijna begon de oude strijder te huilen. 'En ik heb m'n halve nest ondergescheten.' Terwijl ik het bed verschoonde, zocht hij naar een cassetterecorder. 'Tof van je, brave borst, dat je dat doet... Waar is me muzikie? Als ik in een downstemming ben, mot ik dat muzikie hebben... Als ik de laan uitga, motten ze dit draaien in het crematorium...' Ik hoorde Edes scharrelen in de woonkamer, het apparaat inpluggen en knoppen indrukken. Zeer benieuwd wachtte ik op de klanken die komen gingen. 'James Last,' brulde hij. Ten hemel schreiend droefgeestige melodieën met veel violen dreven de woning in. Edes bleef lang stil, op een enkele rochel na. Hij lag te genieten. Ik zette de strijkplank overeind en streek in gepast stilzwijgen een overhemd.

'Die Hegge zit vol rare streken. Zeg ik tegen 'm, geen kerels meer, stuurt-ie me een omgebouwde.' Edes trok een afschuwelijk smoel. 'Wat een gepenkop. Een robot, net een kerel, voor mij is het een kerel... en zo maf als het paard van Christus. Ik zeg tegen 'm, of haar: Jij en je piercings horen thuis in het gevangeniswezen. Ik zie je loeren van waar is de arsenicum. Hij kijkt me aan met uitgepuilde ogen en wappert met z'n stofdoekie. En

die kont, die draaide in de rondte, in zo'n heel kort rokkie. Ik keek zo dat viaduct in... Later heb ik 't tegen Katja gezegd. Ze heb direct gebeld met Hegge. Dat kan niet, Jeroen, zei ze. Dat is aanstootgevend voor meneer Edes, hij keek overal tegenaan.'

De zomer raasde voorbij zonder picknicks, boottochtjes of strandwandelingen. Het was een goocheltoer, maar met buitengewone krachtsinspanning, wilskracht en doorzettingsvermogen had ik het gepresteerd een aanvraag voor een beurs van de overheid in te dienen. Ik achtte een kleine kans aanwezig dat de jury voor mijn smeekbede zou zwichten. Net als Edes in de Rode Kamer aan de Parnassusweg, had ik geprobeerd een zielig beeld van mezelf te schetsen als immer ploeterende thuishulp-A, nooit geen stuiver aan z'n reet voor een lekker stukje schoon linnen of een tubetje kobaltviolet van Scheveningen. Niet lang daarna ontving ik bericht van de overheid. Na lang delibereren had Commissie D van de afdeling Beeldende Kunst besloten mijn aanvraag te honoreren. Hegge reageerde sportief. Het kwam weliswaar ontzettend slecht uit gezien de stijgende vraag naar zorg en het toch al nijpende personeelstekort, 'maar T.A. wil je niet hinderen in je persoonlijke ontwikkeling.' Met zijn gebruikelijke daadkracht schrapte hij ter plekke de maandag van mijn rooster. In de cursus *Afscheid nemen* had ik geleerd dat het belangrijk is de mensen van tevoren aan te kondigen dat je weggaat, zodat ze aan het idee kunnen wennen. Veel praten kan het proces van elkaar loslaten vergemakkelijken, zowel voor de client als voor de hulp, zodat beiden het contact, de gedeelde herinneringen en het slot kunnen verwerken en een plekje geven. Nu de verandering veel sneller zijn beslag kreeg dan ik verwacht had, schrikte ik ervoor terug Edes mijn vertrek mee te delen. We hadden maar één halve ochtend voor al dat gepraat, waar je volgens de cursus wel drie volle ochtenden voor nodig had.

Lichte, blauwviolette en grijze, langgerekte wolken dreven aan over de Amstel. Het was alweer herfst. Zenuwachtig legde ik

de vertrouwde route naar de Granaatstraat af. 'Goedemorgen,' groette ik nonchalant. Edes zat met ongekamde plukken haar op de bank en leunde, het hoofd in de handen, met zijn ellebogen op de salontafel. Hij keek me lodderig aan en mompelde iets dat ik niet kon verstaan. Ik hing mijn jas op en nam plaats op de bank tegenover de zijne. Hij nam een Belga en ik rolde een shagje. Ik informeerde naar zijn welzijn. Hij antwoordde op zijn bekende manier. Ten slotte schraapte ik mijn moed bijeen en bracht het grote nieuws. Ere wie ere toekomt, hij vatte de aankondiging van mijn vertrek met onmiddellijke ingang sterk op. Hij gromde dat hij het jammer vond maar dat hij me gelijk gaf. Het verschijnsel van de werkbeurs prikkelde even zijn belangstelling. 'Dus jij krijgt zomaar een smak rootjes zodat je een beetje kan gaan schilderen?' Ik geloof dat hij het wel goochem van me vond. In razend tempo haalde ik boodschappen en reinigde de plee. Terwijl ik de lakens met strontvlekken afhaalde en het bed verschoonde, schold Edes op de vrouwelijke hulp die Hegge op hem af had gestuurd, op de douchewijven en het personeel van De Rozentuin. Onverwachts begon hij enkele geschiedenissen uit zijn jeugd op te dissen, ellendige verhalen over kostscholen, slaag en gevangenschap, een moeder met een zwart been en dertien broertjes en zusjes. 'Vader neukte moeder aan de lopende band.' Hij schreeuwde: 'Die vieze vuile pleurisgereformeerden-bende, whaah! Een godverdomd zootje kuttuig, dat is het, dat hele klotenest!' Ik wist niets te zeggen. Toen switchte hij naar zijn stereo-installatie, die in een donkerbruin meubel was opgesteld en een fortuin had gekost. Maar nu had hij een oude stereo over en die wilde hij me meegeven. Hij kwam overeind, liep naar de slaapkamer en wees naar een geelgerookt cassettedek en een versterker die tussen de rotzooi boven op de linnenkast stonden. 'Ze bennen nog goed. Misschien dat jij ze kunt gebruiken, ik mot er vanaf.' Ik zat niet werkelijk om deze spullen te springen, maar ik voelde me schuldig dat ik hem zo plotseling in de steek liet en dorst niet te weigeren.

Daarna begon hij ook over vier pakken geroosterde ham, die hij aanpreef als 'zo droog als m'n reet' en die een pleurishoer voor hem had gehaald. Maar die wist ik te vergeten. Ik dronk nog een kop thee en rookte een sigaret. 'Het zal me benieuwen wat Hegge nou weer voor me in petto heb,' zuchtte Edes en vloekte. Geruime tijd zwegen we, elk vol van zijn eigen gedachten, bange voorgevoelens en twijfels. Edes ging rechtovereind zitten, spooog in de prullenbak en keek rauw triest op. 'Ik vind het verschrikkelijk dat je weggaat, jongen,' stamelde hij. 'Het spijt me, meneer,' mompelde ik getroffen, 'ik hoop dat u een goeie in de plaats krijgt.' 'Ach ja, ik zal wel zien...' Het klonk min, alsof hij er een hard hoofd in had. 'Als het maar niet die griet van verleden week is. Záchte ham! Ik zeg 'r nog zo: Van die malse, gekóókte ham!' Bij het afscheid mopperde hij nog wat over zijn buik: 'Die pens is hopeloos, die kutmatjes, ik stik er nog 's in.' Hij stak me een brede klauw toe. 'Het ga je goed jongen, en achter de wijven an! Dat je een Rembrandt mag worden.' Terwijl ik Carlos ontluisterde zag ik door het raam hoe Edes neerzakte op de bank. Zijn gezicht, een bleke vlek in de donkerte, keek met een onbestemde grimas mijn kant uit. Ik zwaaide even, maar kon niet zien of hij terugzwaaide. Met de twee tassen met stereoapparatuur bungelend aan het stuur fietste ik de Diamantbuurt uit.

Heer, zegen deze woning

Iedere keer als ik dinsdagmiddags om één uur op Amsteldijk 329c had aangebeld en de deur had opengeduwd, hoorde ik die oude stem van boven uit het donkere trappenhuis: 'Ben jij het, Bonne?' Maar net toen ik me had voorgenomen 'Bent u het, mevrouw Stelle?' te zullen antwoorden, liet ze het achterwege. Alsof ze het aan had voelen komen.

Sinds haar man gestorven was, een kelner bij wie ze vier kinderen had gekregen, leefde de geboren en getogen Amsterdamse alleen, op een ruime etage aan de rand van De Pijp, met uitzicht op de rivier. Het was in zekere zin een makkelijk adres. Stelle, een corpulente vrouw van ongeveer tachtig jaar, had een hebbelijk karakter en ze liet me mijn gang gaan. Van enige afstand gezien leek ze een keurige dame, maar in haar woning hing een bedwelmende huisgeur. De keuken was een fruitvliegenparadijs en de tegelwanden van de badkamer waren beklad met faeces, in het bijzonder bij het lichtkoord. Niettemin ging Stelle er prat op, een scherp oog voor zindelijkheid te hebben: 'Ik hou van netjes.' Zo nu en dan ('Gelukkig doe ik zelf nog een hoop') kampte ze zelfs met schoonmaakavonden. Omringd door aangekoekte pannen en etensresten schrobde ze dan in een teil met heet sop de wasknijpers af. 'Er kwam toch een hoop vuil van af.'

En face leek Stelle een achterlicht van Lodewijk XVI, en profiel een zus van Richard Nixon. Ze had een hooggewelfd, gefronst

voorhoofd, een goedmoedige oogopslag, een kleine wipneus, vlezige lippen, wangzakken en een pruik wit engelenhaar dat in verwarde krullen aan beide zijden van haar gezicht neertuimelde tot op de hoge, ronde schouders. De japon met delftsblauwe tulpen en donkerpaarse dahlia's, met flappen en linten rondom de kraag, korte pofmouwen en een bruine ceintuur, zou je kenmerkend voor haar kledingsmaak kunnen noemen. Maar ze ontving ook wel in andere tenues, zoals een slobberige trui met donkergrijze rok, of, als ze niet wel was, een lange, fel turquoise kamerjas met brede kraag, gesneden als een hermelijnen mantel en gedecoreerd met gouden vijfpuntige sterren en bladmotieven. Het opvallendst aan haar verschijning waren de dikke en ongewoon geknobbelde onderbenen en voeten. Soms waren ze in lichtbeige kousen gestoken, waar de spataderen blauwpaars en donkerrood doorheen schemerden, maar gewoonlijk liep Stelle op blote voeten met eigenwijs omhoogstekende jubeltenen over het zeil, hetgeen een plakkend geluid tot gevolg had. Op de Perzische kleden in het huis had ze in de loop der jaren zoveel vuile voeten gemaakt dat de originele kleuren en patronen door een glimmende vetlaag waren verduisterd. Op de grond naast Stelles basis, een zeegroene skaileren tweezitter, waarop een stapel bladen, een rieten naaimand en een zegelboekje lagen, stond onder meer een bruine tas gevuld met panty's (ze bezat er honderden van), kromme stukjes kaars en resten schuimplastic. Het was Stelles hobby om ladders en gaten te stoppen. Ik denk dat als er brand zou uitbreken, ze als eerste die tas zou pakken.

Van meet af aan konden we het goed met elkaar vinden. Als ik terugkwam van de boodschappen, de sleutel in het voordeurslot stak, even in de brievenbus keek en daarna de trap opliep, was het alsof ik één middag in de week op de Amsteldijk woonde. Vermoedelijk was het katholicisme een bindende factor. 'Ik kom uit een hele nette, brave familie. Van mijn vaders kant waren het allemaal priesters en van mijn moeders kant allemaal non-

nen.' Ik dacht aan de woorden van Stelles overleden echtgenoot die ze me had doorgegeven: 'Je bent een leuke meid, maar een kletsmeid.' Tijdens een van de vele theepauzes telde Stelle op haar dikke vingers af en zei: 'Ik mag van de kinderen niet praten over het geloof, ik mag niet praten over geldzaken, ik mag niet praten over hun, en...' ze dacht even na, 'en ik mag niet praten over 'n ander.' 'Waar mag u van uw kinderen eigenlijk wel over praten?' vroeg ik. Ze wees naar buiten, waar een grijze motregen neerdaalde op het water, de arken en de boomskeletten en huizen aan de overkant. 'Het weer,' antwoordde ze boos. Later kwam ik erachter dat de kinderen heus wel van hun moeder hielden. Ze hadden haar alleen nooit anders dan als dodelijk vermoeiend gekend. Stelle was inderdaad een niet te stoppen zwamneus. Ook tijdens het stofzuigen praatte ze gewoon door. Dat ik haar niet kon verstaan deerde haar niet. Nu en dan riep ik 'O?' of 'Ja!' – dat was voldoende. Hoewel ze zeker een hang naar het triviale had, ging haar belangstelling toch voornamelijk uit naar het hogere. Ze schroomde niet grote lijnen uit te zetten en een universele visie op de *condition humaine* te formuleren. Intussen bleef ze wel alert op koopjes. De gratis theedoek die ze bemachtigd had bij een aanbieding afwasmiddel had ze haar oudste zoon toegestopt, een hoogleraar van achterin de vijftig. 'Dat heb ik altijd gehad,' constateerde Stelle als een van de constanten in haar leven, 'dat ik dacht om 'n ander.' Naast de vier door haar kinderen verboden categorieën, had het wel en wee van de Kennedy's hun moeders warme belangstelling. 'Hij was niet onknap,' mijmerde ze over John F., 'en z'n vrouw was ook niet direct lelijk.' Ik stofte een houten sleutelbord af, dat een oud vel perkament voorstelde, scheuren, ezelsoren en lijmvlekken inclus. In krullerig lettertype was er een vers ingebrand:

*Daar alleen kan liefde wonen
Daar alleen is 't leven zoet,
Waar men stil en ongedwongen
Alles voor elkander doet.*

Op de achtergrond kletste Stelle door en verkruiemde een kosmacroon: 'Maar hij, en die broer van 'm trouwens ook, hoe heet-ie...' 'Robert.' 'Dat was ook een vrouwengek. Als je in ogen-schouw neemt hoe die mannen verwisselen van vrouwen... Ik weet het niet, ik ben er niet in grootgebracht. Mijn broer, maar ach, dat interesseert je niet. Afijn, hij, John, en z'n broer, zijn met dezelfde vrouw gaan flikkeren, 'n filmsterretje. Ja, het is 'n beetje een raar praatje. Hoe heet ze nou?' 'Marilyn Monroe.' 'Best een knappe griet, blond, groot, lange benen, geen onaardige lach.' Ze peinsde even. 'Maar snap jij dat nou? Die Kennedy's komen uit een keurige roomse familie en toch hadden ze aan één vrouw niet genoeg. 't Is me wel een rommeltje in de wereld, wat jij Bonne?' 'Het is een rare tijd, mevrouw,' beaamde ik, 'maar wat doen die plastic tassen met kranten midden in de kamer?' 'Die zijn voor jou. Dan heb je wat te lezen,' zei ze met een zachtmoedige glimlach. Ze bleek veertien dagen lang *De Telegraaf* voor me te hebben verzameld. Ik durfde het aanbod niet af te slaan en voortaan fietste ik om vijf uur langs de Amstel naar huis met zakken vol oud papier aan het stuur.

Aanvankelijk had de smoezelige woning me erg aangetrokken. Het schoonmaken had hier een duidelijk nut en ik hou ervan als er ergens werkelijk iets gedaan moet worden. Dan passeert de tijd ook sneller. Wel hoop je dat je daar binnen enkele maanden een significant prettiger, sfeervoller en gezonder leefklimaat mee bereikt dan dat je aanvankelijk aantrof. Bij Stelle kwam deze ontwikkeling echter niet goed van de grond. Elke week trok ik een vol uur uit voor de keuken. De ramen, de deuren en het koper konden altijd nog, maar Stelles keuken kon absoluut niet door de beugel en moest eerst schoon, evenals de badkamer en de vloeren. Ik wilde voorkomen dat de familie bij Hegge zou gaan klagen. Ik boekte weinig blijvend resultaat. Terwijl ik de laatste hand legde aan het aanrecht, liep Stelle al pratend de keuken binnen, omdat ze honger had. Ze scheurde een zak brood open, graaide er een snee uit en kwakte deze op een bord.

Ze lepelde een pot zure haring leeg en vertrok naar de voorkamer, zonder de kruimels en de plasjes vocht op te ruimen, de pot te sluiten, de lade dicht te doen of het brood weer in te pakken. De Kennedy-watcher zag het vuil en de rotzooi niet.

Op mijn verrichtingen gaf Stelle nimmer commentaar. Ze keek wel toe, maar leek het allemaal niet te registreren. Ze had zelf een verklaring voor haar verstrooidheid: 'Ik ben 'n denkerd.' Nachtenlang piekerde ze over zaken die ze niet vertrouwde, die ze afkeurde, die ze zielig vond of overdreven prijzig. Spannningen, beledigingen en ruzietjes trok ze zich verschrikkelijk aan. 'Ik ben vol van m'n kinderen,' was een andere, veel geuite stelling en het viel inderdaad niet te ontkennen dat Stelle erg over haar nakomelingen inzat, ook al leek daar nauwelijks aanleiding toe. Meestal richtte ze haar pijlen op de schoonfamilie, die van haar jongens en meiden zou profiteren. 'Je weet wel hoe ze zijn, maar waar ze mee thuiskomen, moet je maar afwachten. Je kent de achtergronden niet. De aanhang heeft een heel andere levenswijze. Had je toen je ging trouwen ooit kunnen denken dat je dat allemaal mee moest maken? Ik wist niet dat je als moeder zoveel moest slikken. Jij wel?' Een bruinrode, gedeeltelijk opgebrande kaars van groot formaat met veel afgebrande lucifers en kaarsvet eromheen, midden op de salontafel, getuigde van haar gebeden voor het zieleheil van haar kinderen. Haar oudste, de wetenschapper, hield haar het meest bezig. Hij bivakkeerde nogal eens in het buitenland. Stelle snapte niet waarom. 'Ik ga niet naar buitenlandse reizen. Mijn man en ik, we gingen niet naar Canarische eilanden, daarom heb ik een goed pensioen. Het trekt me ook niet, die vreemde streken, waar ze heel andere levenswijzes hebben. Laat mij maar lekker hier zitten, thuis.' Ze gebarde om zich heen. Plotseling vertrok haar gezicht. 'En wat kost dat niet? Gisteravond belde Hans van een vliegveld in Amerika. Hij wordt uitgezonden naar verre landen om redevoeringen te houden voor alle geleerden van de wereld. Maar waar is dat nou voor nodig? Leven op Mars, is dat nou zo belangrijk?

Maar ja, als die jongen dat wil, dan laat je het maar gaan. Je hebt het te aanvaarden. Ze doen waar ze zin in hebben hè? En je mag niks zeggen. Ik snap trouwens toch niet hoe ik aan zo'n geleerde jongen kom. Mijn man heeft zich het schompes gewerkt om de universiteit te betalen. En nou? Ja, Hans heeft wel veel gestudeerd, maar om te zeggen dat-ie een vák kan, dat niet. Dat zal jouw moeder ook weleens denken hè? Vlak voor het afscheid, om vijf voor vijf, vroeg ze of ik een fles wijn wilde opentrekken die ze gewonnen had met bingo. 'Alweer?' Het was een eigenaardig fenomeen dat Stelle altijd in de prijzen viel bij de wekelijkse bingo in het buurtcentrum. De andere dames werden er jaloers van. Zelf snapte ze het evenmin, ofschoon ze wel een theorie had: 'Je zult er misschien om lachen, maar het is me meermalen overkomen dat als ik 's zondags naar de mis ging, en 's maandags naar de bingomiddag, dat ik dan heel veel won, één keer wel negentien dingen, ik schaamde me gewoon, maar dat als ik niet naar de mis was geweest, ik haast niets had.' 'Wonderlijk.' Ze glimlachte wee haar bovengebit bloot en antwoordde: 'Ja, ik weet niet wat het is, het zal wel 'n soort genade zijn..'

'Weet je wat ik veel hoor de laatste tijd, Bonne? Eigenbelang.' Stelle tobde over de wereld. In haar optiek vierde het egoïsme hoogtij en had de hebzucht nog nooit zulke vormen aangenomen als tegenwoordig in onze moderne samenleving. 'Als kind zijnde heb ik nooit met het egoïsme te maken gehad,' filosofeerde ze. 'Laten we wel wezen: wie had kunnen denken dat het zo'n wereld zou worden? Vroeger dachten we altijd om 'n ander.' Voor de verloedering van de maatschappij, die tot uiting kwam in geweldpleging, massale eenzaamheid, vuile straten en een koude, dreigende sfeer, waren volgens Stelle twee oorzaken aan te wijzen: de teloorgang van het geloof en de opmars van het marktgerichte denken. 'Het komt allemaal door dat rotgeld. Het geld regeert de wereld, vind ik. De pastoor had het ook al over de haal en de heb.' Stelles denken strekte zich uit tot tal van religieuze en ethische vraagstukken. 'Wat doe jij? Wat zeg

jij? Zeg jij dat die meisjes die verkracht zijn door die soldaten geen abortus mogen laten plegen? De paus kan wel vinden dat het niet mag, maar wat als zo'n meisje dat kind echt niet wil? Weet jij het? Verkracht worden door een soldaat, het zal je maar gebeuren.' Ondanks haar overwegend pessimistische visie op de mensheid, wilde ze niet zo ver gaan als de buurvrouw, een manke doemdenkster van gelijke leeftijd. 'Zij van hiernaast, met wie ik altijd rummikub, is zo christelijk... Ja, die vrouw heeft het niet gemakkelijk gehad, ik zal je maar niet vertellen...' Dat deed ze natuurlijk wel en een kluwen van verschrikkingen rolde als een bolbliksem over de tafel. 'Afin, zij gelooft dat de wereld vergaat. Zo ver heb ik nou nog nooit gedacht, jij wel? Nee, zó ver denken gaat me té ver, ja toch? Dat de wereld vergaat, dat vind ik een beetje overdreven.' Kennelijk zag ze nog een streep licht in de duisternis. 'Wat deze wereld nodig heeft, is onbaatzuchtige liefde.' 'En wat u nodig heeft,' zei ik listig, 'zijn boodschappen.' Ze was al twintig minuten onafgebroken aan het woord. Ze had gesproken over vaders die hun eigen dochters gebruikten ('Dat kwam bij ons niet voor'), een chirurg die verongelukt was toen hij de brommer van zijn zoon inreed ('Je weet niet waar je dood zit'), haar broer die niet tegenstaande het feit dat hij te stom was om voor de duvel te dansen negen kinderen had verwekt, de paus, zij van hiernaast en de benedenbuurvrouw, die zich doodgedronken had nadat haar dochter voor de derde maal was thuisgekomen met de mededeling dat ze zwanger was van een onbekende – en al die tijd had ik geloerd op een kans het initiatief over te nemen. 'Ja, laten we ter zake komen,' antwoordde Stelle en boog haar zware lijf voorover naar de salontafel. Na enig zoeken diepte ze een gekreukeld en gevlekt vel papier op en overhandigde het me. Een voor een las ik de producten op: 'Een pot kersen op sap, Deense forel, twee cassis, vijf kuipen Euroshopper margarine, gekookte worst, blikjes zalm, een panty maat tweeënvijftig... *zelfreiniger?*' Ze bleek allesreiniger te bedoelen. 'En vergeet de zegeltjes niet.' Hoe zou ik ze kun-

nen vergeten? Onderaan het briefje, en aan de zijkanten, overall stond het woord *zegels* geschreven, omgeven door uitroeptekens. De boodschappen waren eigenlijk bijzaak, het ging om de zegels. Zo gauw het onderwerp geld ter sprake kwam, kreeg Stelles gezicht een verkrampte trek. Ze hevelde een biljet en wat muntgeld over van haar eigen portemonnee naar een speciale grijze knip. 'Let je op bij de kassa? Tel je het wisselgeld na? Denk je om de bonnetjes? Wees je voorzichtig? En de zegeltjes hè?' 'Jaja.' 'Je zult wel denken: wat een bedril. Het is niet dat ik je niet vertrouw, maar soms geven ze verkeerd terug.' Ze lachte zoetsappig en keek naar buiten. De regen sloeg diagonaal neer op de rivier. De arken aan de overkant lagen nevelig grijszwart onder de kalende takken van de overhangende bomen. Dieper in de verte, boven de daken van de Weesperzij en achter de kantoorflats aan de Wibautstraat, scheen de zon. 'Het plenst,' zei ze verschrikt. 'Wil je een regenkapje?'

'Je hebt van die mensen, die weten altijd alles. En sommige anderen, die hebben zo'n eigendunk, die denken dat ze alles kunnen, en alles mogen, die heb je ook. Ik heb zoveel moeten leren. Niet iedereen schijnt hetzelfde te zijn.' Terwijl Stelle zwetste, stond ik op de hoogste tree van de huishoudtrap en boende de vetaanslag van een afvoerpijp. Ik keek omlaag in een blik doperwten op het aanrecht dat zo te zien enige dagen eerder geopend was. Het vocht was gaan schiften en de peulvruchten waren verkleurd naar witgroen. Kleine vliegen hadden dit bed van bouwstoffen geadopteerd om zich erop te vermenigvuldigen. Een pak melk dat ernaast stond verspreidde een zure geur. 'Volgens mij zijn die erwten en die melk niet goed meer,' zei ik. Stelle zag wat ik bedoelde. 'Als ik twijfel, gooi ik het weg,' bezwoer ze me. Ze bracht het melkpak naar haar neusgaten en nam een flinke snuif. Haar lichaam schokte alsof ze een stroomstoot kreeg toegediend. 'Ik twijfel.'

Een keuken, ik zou bijna willen zeggen: besturen, vereist discipline. Een keuken is als een wild paard dat je eigenlijk elke dag

moet berijden om het de baas te blijven. In geen enkel ander ver- trek manifesteren de minder goed ontwikkelde eigenschappen van de bewoner zich zo sterk als hier. De logistieke begeleiding van het keukenbedrijf, van het opbergen van de boodschappen tot en met het afwassen en het afval verzamelen, is een con- tinu proces dat tal van schakeringen kent, variërend van plastic tassen opbergen tot ongediertebestrijding en het openhouden van ventilatiekanalen. Het is een vrij complexe materie, maar je hoeft geen Einstein te zijn om een deksel op een pot augurken te doen. Zeven dagen eerder had de keuken nog geblonken als een nieuwe auto. Nu lag in het rechterkeukenkastje losse thee gestrooid. Een pot oploskoffie zonder deksel was omgevallen. Filters, sommige nat, andere verstijfd, slingerden tussen flesjes mufte kruiden en zwervende calciumtabletten. Uit het linker- kastje klonken zoemende geluiden. Tussen de glazen en kopjes, bergen gebloemde schotels en voedingswaren vlogen vlinder- tjes rond, die geboren waren uit meelwormen in een pak bloem. Ze teerden op hoopjes hagelslag, gemorste rijst, poedersuiker en klodders frambozenjam. Rode en bruine duimafdrukken ontsierden de handgrepen. De koelkast wilde niet sluiten we- gens buitensporige ijsafzetting. Restjes donkerrood verkleurde leverworst lagen op de roosters, naast hard geworden, omge- krulde boterhammen. Een pot augurken zonder deksel was omgeduwd door een onvoorzichtig naar binnen geschoven, ge- deeltelijk opgegeten makreel, en leeggelopen in de groentela. Er zat boter aan de deur. De wasmachine en de citruspers die erop stond waren bespetterd met sinaasappelsap. Het fornuis en het aanrecht vormden een slagveld en als je met de juiste lichtval langs de witte tegelwanden tegenover en opzij van het keuken- blok keek, zag je een dicht patroon van vingerafdrukken. Wat de ruiten van de balkondeur betreft, het leek wel alsof Stelle er met stukken kaas op getekend had. Op het zwart-wit geblokte zeil lagen rozijnen, als vertrapte mieren. Onder een wit plastic groenterek lag een plasje donkerbruin, meurend vocht, neerge-

sijpeld uit een zak krieltjes op het onderste plateau. In de hoek ernaast was een in elkaar gedeukte metalen siroopfles gerold. De keukenkastjes waren getekend door diverse lekkages van afwaswater, melk en vetten. De lades lagen vol met kruimels, bestek en lucifers. Over de treden van de huishoudtrap hingen drie dweilen te drogen. Toen ik er een aanvatte, bemerkte ik dat hij was doordrenkt met urine. Een blikje rotte zalm gaf geur aan alles. Wat gebeurt hier als ik weg ben, vroeg ik me zwaarmoedig af. Ik sprak de laatste schoonmaakkrachten in mezelf aan en liet een teil vollopen. Ik probeerde te achterhalen wat er schortte aan mijn aanpak. Het lukte me niet om greep te krijgen op het vuil en dat tastte mijn zelfvertrouwen aan. De magie is verdwe- nen, dacht ik. Hoe hard ik ook poetste, Stelles vermogen tot vuilmaken was sterker. De regio rond het koffiezetapparaat was één gore plakbende van zwarte drab. 'Wat gaat er toch steeds mis met het opgieten van de koffie?' vroeg ik wanhopig. 'Elke week zit het koffiezetapparaat, én het aanrecht, én het fornuis, én de tegels, én de onderkant van de kastjes onder de koffie. Hebt u moeite met richten?' Ze mompelde iets dat het water zo heet was, waardoor de koffie 'uit de filter plofte'. Dat je per ongeluk een keer een soort koffiehoest teweegbrengt, kan ik be- grijpen, ik ben zelf ook de handigste niet. Maar bij Stelle leek het meer op een woedende koffievulkaan en voor een betere koffiezettechniek toonde ze geen werkelijke belangstelling. Als ik haar bekritiseerde, luisterde ze wel, maar ze verbond er geen conclusies aan. Het lukte me ook niet, om eens iets anders te noemen, haar het nut van deksels en doppen aan het verstand te peuteren. Ze dacht te veel na, over haar kinderen, het katho- licisme en de grote wereldzaken.

'Je moet het aanvoelen, als moeder zijnde, net als pijn, dat zegt de dokter, dat moet je ook aanvoelen...' Hypnotiserende stro- men geleuter omspoelden me. In het najaar had ik in een over- moedige bui een tegenoffensief gelanceerd. Thuis had ik stuk- ken gezwam voorbereid om Stelle daar op de dinsdagmiddag

op haar eigen terrein mee tegemoet te treden en haar opmars te stuiten. Ik zou van alles inzetten om haar praatplicht in te dammen: aangedikte verhalen over Willy, overpeinzingen over de schilderkunst, familiegeschiedenissen, zorgen over Carlos en de noodzaak van reparaties, en ja, zelfs politieke thema's en geldzaken (de tassen met *Telegraafs* kwamen nu goed van pas). De eerste keer dat ik het praatstokje brutaal afpakte, keek ze even beteuterd, meer verrast dan geïntimideerd. Maar al snel kletste ze er keihard doorheen, net zo lang tot ik adem moest halen. Toen nam ze de touwtjes weer stevig in handen. De rest van de middag liet ze me geen kans meer. Bij latere oprispingen van mijn kant knipperde ze niet eens meer met de ogen en al gauw gaf ik mijn pogingen weer op. In het besef dat ik niet tegen haar opgewassen was, viel ik terug in het oude patroon en luisterde zwijgend.

Stelle had haar pensioen binnen en gaf me opdracht twee apfelstrudel te kopen om het te vieren. Eerst probeerde ze het gebak met haar vingers te eten. Achteloos smeerde ze haar hand af aan de donkerblauwe pyjamabroek die ze droeg. Een streep poedersuiker van de enkel tot de heup was het resultaat. De strudel verbrokkelde geheel, wolken poedersuiker daalden neer op de bank en de vloer. Toen schoot haar het bestaan van de taartvork te binnen. Zuchtend, leuterend en blazend slofte ze naar de keuken en kwam terug met niet minder dan vier taartvorken. Na kort beraad besloot ze dat ze aan één vork genoeg had, deponeerde de overige drie tussen de rotzooi op de stenen salontafel en ging verder: 'Het geloof gaat er helemaal uit. Zij van hiernaast wil de trap regeren, maar ik laat me niet regeren. M'n dochter zou vanochtend komen, maar al wie er komt, er komt niemand. Ja, het is een heel andere tijd. De pastoor zei ook: Als ze er maar naar leven... Ik heb een boek, daar staat het in, dat is geschreven door een priester, kun je nagaan, dat heet *Vaarwel Christendom...*' Ik tikte mijn as af op een schotel met een kleu-

renafbeelding van een lachende en zegenende paus Johannes Paulus I, een souvenir dat een van haar kinderen uit Rome had meegebracht en dat ik tot asbak had gepromoveerd, en interrumpeerde met luide stem: 'Een andere mogelijkheid voor u is een aanleunwoning.' Ik wilde het roer op hardhandige wijze omgooien, terug naar het oorspronkelijke gespreksonderwerp, te weten Stelles toekomst. Een van haar tienduizenden zorgen was het dilemma: op de Amsteldijk blijven wonen, of verhuizen naar een verzorgingshuis. Uren hadden we erover gepraat. Ze zocht iets op katholieke grondslag. Er was plaats in een tehuis aan de Beethovenstraat, maar omdat Stelle uit betrouwbare bron had vernomen dat de moeder van een politiek rode en dus goddeloze showpresentatrice hier haar levensavond sleet, had ze het aanbod afgeslagen. Ik raadde haar enkele oorden in de Kastelenbuurt aan die ik kende. Met name De Wingerd leek me geknipt: vier serviceflats vol wild roddelende dames. Helemaal was ook De Wingerd niet katholiek en Stelle bleef talmen. Wel begon ze vast de zolder leeg te halen. Een stoffige houten lamp in de vorm van een anker, een geborduurd Melkmeisje, een schilderij van een kerk, van alles kwam te voorschijn. Ze probeerde de voorwerpen aan haar kinderen te slijten, maar die hadden er geen belangstelling voor. Typerend voor de jongere generaties, vond Stelle. 'Ze denken zo makkelijk over geld.'

Hoewel Stelle en ik nooit onenigheid hadden, was er één huishoudelijke kwestie waarover we sterk van mening verschilden en dat was de trap. Ze verlangde dat ik de trap, waar slechts weinig gebruik van werd gemaakt, elke week dweilde. Ik zag er het nut niet van in. Maar Stelle was vasthoudend en op enig moment in de tweede helft van de middag, als de boodschappen al binnen waren, vroeg ze op onschuldige toon: 'Heb je straks tijd voor de trap, denk je?' Met het argument dat men ook in het huishouden bijzaken van hoofdzaken dient te onderscheiden had ik het geweigerd. 'Laat zij van hiernaast het eens doen. Bovendien is de trap brandschoon.' 'Ik wil je niet dwingen,'

zei Stelle. Nu klonk ze als een zwakke en teleurgestelde vrouw. Maar ze was allerm minst verslagen. Toen ik de volgende week binnenliep, barstte ze in tranen uit. Tegen ieders uitdrukkelijk verbod in had ze de avond na mijn weigering zelf de mop ter hand genomen. Daarbij was ze uitgegleden en ten val gekomen. 'Zij van hiernaast is zo modelachtig en de kerst komt eraan. Ik gleeed weg en nu heb ik een blauwe bips. Mijn kinderen waren laaiend. Ze willen het niet meer hebben dat ik dat doe. Ze zeggen: Daarvoor hebt u hulp.' Ze had me mooi tuk. Ook op dit punt moest ik mijn verzet opgeven.

Buiten was het schitterend, helder decemberweer, Baltisch koudblauw, oostenwind. Een meeuw, zijn witte verenpak stralend gulden getint door de zon, vloog hoog boven de Amstel met fiere, sterke vleugelslag, die plots stokte. Een rilling doorvoer zijn lijf, daarna vloog hij weer verder. De condensstreep van een vliegtuig laag boven de horizon lichtte roze op. 'Daar ligt Schiphol,' sprak Stelle vanaf de andere kant van de salontafel. Ze wees ergens achter zich. 'Ik heb weleens geteld, elke tien minuten komt er een vliegtuig langs. Elke tien minuten! Dat lijkt me ook een zoeken, naar zo'n vliegveld, eigenlijk een gevaarlijk beroep, piloot.' 'Die vliegtuigen zijn uitgerust met de modernste, computergestuurde navigatie-apparatuur hoor,' probeerde ik zwakjes. Maar Stelle was alweer elders: 'Het egoïsme en de hebzucht, dat heb ik ondervonden. De pastoor zegt: U denkt heel diep na. Ja, dat heb ik, dat ik heel diep nadenk over de dingen. D'r komt wat kijken in 't wereldje. En dan hoor je af en toe zeggen: De liefde is lankmoedig, nou, daar klopt dus ook niets van. Ik heb zoveel moeten leren. Mijn man zei altijd: Je moet niet zoveel kletsen. Hij had gelijk, dat zie ik achteraf. Vertel het maar niet verder.' Stelle keek me bezorgd aan en begon over de boodschappen. Ik nam de lijst door. De moeder aller moeders onderbrak me voortdurend met zijsprongen over het financieel, zedelijk en moreel verval. 'En, vraag ik je: Waar vind je, in deze

tijd, nog een net katholiek meisje?' 'Dát is nog eens een goede vraag,' bromde ik. 'Maar luister eens, wat is dit: *klein kerstlampje*?' Ze verkruiemde een cakeje tussen haar dikke vingers, klopte de handen af boven de pas gezogen vloer en wees naar een nieuw element in het interieur. Tussen de verlepte planten en de religieuze beeltenissen was het ding me nog niet opgevallen. 'Ik heb de stal vast te voorschijn gehaald van zolder. Hoe vind je hem?' 'Eh, nou...' Opgetrokken uit losgezakte stukken stoffig triplex, overdekt met wit geworden mos, schijven vergane dennenappels, eikenbladeren en verpulverd groen en versierd met een stuk of vijf lampjes aan een bruingeel verkleurd snoer, bood het bouwsel onderkomen aan een onder het neergestorte puin moeilijk te onderscheiden verzameling plastic Bethlehemfiguren, die kriskras over de bodem verspreid lagen. Aan een roestig spijkertje hing een verbogen Gloria-engel. De verdronken lonten van twee lekkende theelichtjes werden omspoeld door gestolde bobbelkaarsvet. Boven in de nok van de stal zat een doorgebrande dertig-wattkaarslamp. Die moest vervangen worden. 'En wil je het zegelboekje inleveren? Ik heb er weer een vol,' zei ze met een triomfantelijke lach. Ze zwaaide met een beduimd, van opgedroogd speeksel kromgetrokken boekje. Ik was er niet gecharmeerd van, met deze vorm van valuta af te rekenen. Het accordeerde niet met het beeld dat ik van mezelf had. Ik zuchtte en trok mijn jas aan. 'Let je op bij het afrekenen? Als je niet oppast, krijg je zo verkeerd terug. En rustig aan, hè? Kalmte kan ons redden.'

Ik zocht mijn redding in een heel andere hoek. Waar ik behoefte aan had, was een opsteker in contactueel opzicht. Intimiteit, bedoel ik, liefde, een vrouw. Maar Stelle had gelijk: Waar vind je in deze stad nog een net katholiek meisje? Terwijl de zon snel daalde achter zeer elegante visblauwe wolkenlagen, en snoeproze slierten achterliet, toog ik op pad. In de supermarkt, bij het zoeken naar het juiste model kerstlamp, meende ik plotseling oogcontact te hebben met een meisje. Ze had halfang,